

ARKEOLOGISK UTREDNING ETAPP I

KV BISKOPSHAGEN

Växjö socken och kommun

Carl Persson
Elisabeth Martén

SMÅLANDS MUSEUM
RAPPORT 2003:55

ARKEOLOGISK UTREDNING ETAPP I

KV BISKOPSHAGEN

Växjö socken och kommun

Carl Persson
Elisabeth Martén

SMÅLANDS MUSEUM
Rapport 2003:55

© 2003 SMÅLANDS MUSEUM
VÄXJÖ 2003
ISSN1403-2902
PRODUKTION OCH DISTRIBUTION:
Smålands museum, Box 102, 351 04 Växjö
ALLMÄNT KARTMATERIAL: Medgivande 507-98-29
TRYCKT HOS: Arkitektkopia Växjö

INNEHÅLL

INLEDNING.....	2
SYFTE.....	2
METOD.....	3
TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ	3
RESULTAT	4
DISKUSSION OCH FÖRSLAG PÅ ÅTGÄRDER.....	5
SAMMANFATTNING	6
REFERENSER.....	7
TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	8

INLEDNING

Smålands museum har efter beställning av Växjö kommun utfört en arkeologisk utredning etapp I av området kvarteret Biskopshagen. Det aktuella området är beläget söder om Växjö stad, norr om Söderleden och väster om Växjösjön. Utredningen föranleddes av att en detaljplan för området är under utarbetande. Utredningen har ej föregåtts av länsstyrelsebeslut.

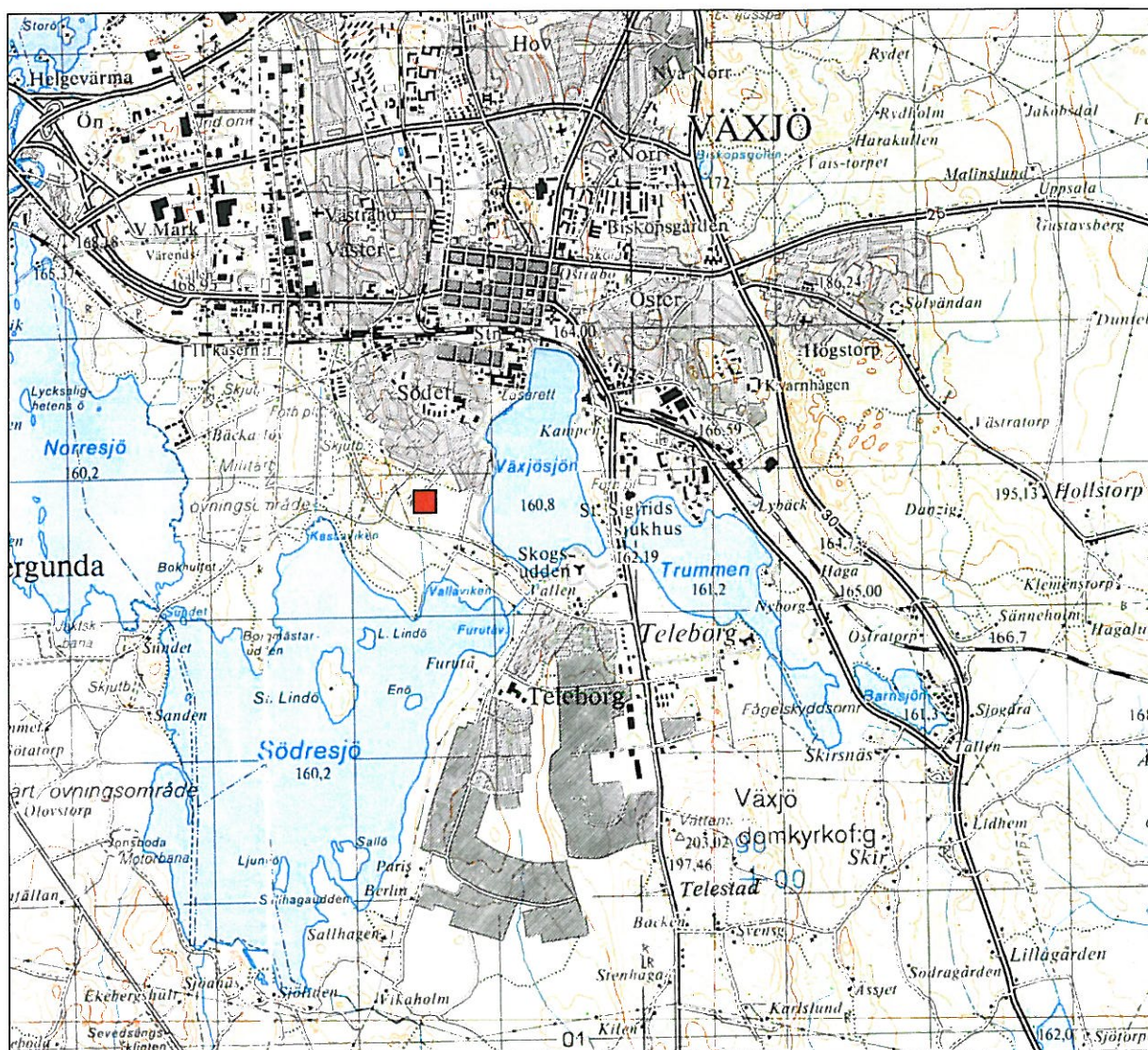

Fig. 1 Utdrag ur den topografiska kartan 5E SO med utredningsområdet markerat.

SYFTE

Syftet med utredningen var att se om det fanns ovan mark synliga fornlämningar samt att närmare avgränsa ett område med fossil åker i form av röjningsrösen (RAÄ 273 Växjö socken) som till viss del är beläget inom det tänkta exploateringsområdet. Utredningen

omfattade även att undersöka om det fanns boplatsslågen i anslutning till Växjösjöns tidigare strandlinje.

METOD

Enklare kart- och arkivstudier har utförts för att få en bild av hur exploateringsområdet förhåller sig till omkringliggande landskap och fornlämningsmiljö. En okulär besiktning av utredningsområdet utförts utifrån de antikvariska syftena som beskrivits ovan.

Den antikvariska bedömningen grundar sig på tidigare erhållna erfarenheter från Växjöområdet. Kunskaperna om detta områdes förhistoria är förhållandevis goda i jämförelse med andra delar av länet. Det kan dock konstateras att de större arkeologiska slutundersökningarna som utförts i Växjötrakten i de flesta fall resulterat i ny kunskap om tidsperioder som inte förutsetts vid de föregående antikvariska insatserna. Det bör således betonas att den antikvariska bedömningen är behäftad med viss osäkerhet.

Den generella fornlämningsbilden karaktäriseras av att gravar från metallålder vanligen förekommer på väl dränerad mark, ofta i krönlågen. I samma områden återfinns också områden med fossil odlingsmark. Boplatsslåmningar från äldre stenåldern återfinns främst i omedelbar anslutning till vatten. Boplatsslåmningarna från senare förhistoriska perioder återfinns på väl dränerad mark men sällan i utpräglade krönlågen.

Utgångspunkten för föreliggande utredning har varit att behandla planområdet som en helhet oavsett vilken användning som anges i förslaget till detaljplan.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Centrala Varend med Växjö som huvudort är i sin helhet beläget över högsta kustlinjen. Terrängen är kuperad och höjddpartierna utgörs huvudsakligen av drumliner och åsar. Jordarten består av sandig moig morän med inslag av sten och block. Karakteristiskt för regionen är de omfattande områdena med fossil åkermark i form av röjningsrösen. Dessa innehåller påfallande ofta gravar, såväl rösen som stensättningar och hållkistor.

Växjös södra utkant präglas av ett omväxlande landskap med skog, odlingsmark, sjöar och en expanderande stadsbebyggelse. Området är rikt på fornlåmningar. Vid norra änden av Södra Bergundasjön finns en större lokal med fossil åkermark (RAÄ 273) och gravar inom Bokhultet, bland annat hållkistor, rösen, stensättningar och resta stenar. Gravformernas skiftande karaktär visar att området har nyttjats under sten-, brons- och järnålder.

Utredningsområdets västra del är huvudsakligen bevuxen med bokskog. Inom detta område återfinns den fossila åkermarken samt två gravar i form av stensättningar (fig 2). Gravarna skiljer sig från röjningsrösen, dels genom stenarnas storlek (0,8 x 0,6 meter i diameter) och anläggningens höjd (0,60 meter). De avviker också från de omkringliggande odlingsrösen genom sin placering i landskapet på två markerade höjder. De centrala delarna av utredningsområdet består av ett reningsverk. De östra delarna täcks av en tämligen svårgenomtränglig bokskog. Inom detta område finns tämligen flata och väl dränerade ytor på en höjd över 162 meter. Området under denna höjd utgörs av gammal sjöbotten.

Fig. 2 Den flacka stensättningen RAÄ 175. Denna gravform dateras traditionellt till äldre järnåldern (ca 400 f.kr – 400 e. Kr) i Växjötrakten.

Under senare år har få arkeologiska undersökningar berört platser med liknande belägenhet i Växjöområdet som det här behandlade utredningsområdet. Den närmaste parallellen är RAÄ 175 belägen på ett smalt näs mellan Södra Bergundasjön och Växjösjön cirka 500 meter SO om utredningsområdet. Under förhistorisk tid var platsen sannolikt strandbunden. Boplatsen förundersöktes 2002 och resultaten tyder på att platsen varit bebodd under såväl äldre som yngre stenålder, enstaka dateringar indikerar även aktiviteter under järnålder. (Pettersson & Von der Luft 2003). I Teleborgsområdet söder om det nu aktuella området har flera boplatsundersökningar genomförts de senaste åren. Undersökningarna i kvarteret Universitetet (Högrell & Skoglund 1995) och kvarteret Seglaren (Åstrand 2003) har resulterat i fynd från vitt skilda förhistoriska perioder.

RESULTAT

Vid okulärbesiktning av platsen kunde en relativt tydlig strandvall belägen på ca 162 meter över havet iakttas. Det kunde också konstateras att avgränsningen av RAÄ 273 i fastighetskartan huvudsakligen var korrekt. Med utgångspunkt från topografin och de antikvariska förkunskaperna kan området delas in i fem delar vilka redovisas nedan samt i bilaga 1.

Område 1:

Inom exploateringsområdet återfinns ett antal tämligen flacka och väl-dränerade ytor som är belägna ovanför 162 meterskurvan. Dessa områden bör innan sjösänkningen varit belägna i omedelbar anslutning till sjön. Med utgångspunkt från de regionala förkunskaperna kan detta

område sägas vara antikvariskt intressant. Det som främst kan förväntas förekomma inom området är boplatslämningar från stenåldern.

Område 2:

I anslutning till 162 meterskurvan finns också områden som är mindre topografiskt distinkta och sumpigare. Sannolikheten att påträffa boplatslämningar inom detta område är väsentligt mindre än inom område 1. Förekomsten av boplatslämningar kan dock inte uteslutas.

Område 3:

Det område som har utgjort sjöbotten bedöms som mindre arkeologiskt intressant. Det är dock möjligt att denna yta under torra perioder under förhistorisk tid varit fastmark (Digerfeldt 1988). Det kan också noteras att offerfynd ibland har påträffats i våtmarker

Område 4:

Väster om röjningsröseområdet och öster om den gamla strandlinjen ligger ett reningsverk. Förutom den del av RAÄ 273 som är beläget inom reningsverkets område bedöms ytan som föga arkeologiskt intressant då det är kraftigt exploaterat och möjligheten att återfinna fornlämningar med informationsvärde är liten.

Område 5:

Östra delen av exploateringsområdet berör RAÄ 273, ett område med fossil åkermark i form av spridda röjningsrösen, samt gravar. Röjningsrösen är ca 0,4 meter i diameter och upp till 0,3 meter höga. Dessa ligger i ett svagt sluttande stråk som sträcker sig i nord-sydlig riktning mellan 166 och 163 meter över havet. En trolig gammal vägsträckning kunde också anas strax öster nedanför röjningsrösen. Två sedan tidigare registrerade gravar (RAÄ 274 och RAÄ 275) i form av rösen kunde också lokaliseras.

DISKUSSION OCH FÖRSLAG PÅ ÅTGÄRDER

Åtgärdsförslag och rekommendationer

- Smålands museum konstaterar att fornlämningarna RAÄ 273, 274 och 275 som är helt eller delvis belägna inom planområdet inte i någon större utsträckning kommer att påverkas av bebyggelse eller andra markingrepp. Enligt det tillgängliga kartmaterialet berörs endast en mindre del av RAÄ 273 av den planerade bebyggelsen. Vid den okulära besiktningen kunde det dock konstateras att det inom den berörda delen av fornlämningen verkade saknas odlingsrösen. För att säkerställa detta förhållande bör platsen besiktigas efter utstakning av bebyggelsen. Då det formellt sett rör sig om ett ingrepp i en fornlämning (som förvisso synes sakna fornlämningar i detta delområde) bör Länsstyrelsen rådfrågas.
- Vad det gäller den förändrade miljön kring de två stensättningarna är det Smålands museums åsikt att man generellt bör eftersträva att lämningar av denna art lämnas i ett begripligt topografiskt sammanhang. I detta fall kan de tidigare mänskliga ingreppen såsom sjösänkningen och byggnationen av reningsverket sägas ha berövat lämningarna detta sammanhang varför Smålands museum anser att den planerade

byggnationen inte väsentligen påverkar upplevelsen av fornlämningarna. Beslut om ingrepp i fornlämningarna fattas av länsstyrelsen.

- Inom områdena 1, 2 och 3 bör en arkeologisk utredning etapp II utföras. En sådan utredning medför fördjupade arkivstudier och begränsade markingrepp. Utredningen syftar till att konstatera om det förekommer några under markytan dolda fornlämningar inom området. Som framgått ovan bör utredningen koncentreras till de tämligen flacka och väldränerade ytorna i anslutning till den forna sjöstranden (område 1). Fortsatta antikvariska insatser som berör områdena 2 och 3 bör vara ytterst begränsade och ha som huvudsakligt syfte att säkerställa områdenas forntida miljömässiga relation till de mer väldränerade ytorna.
- Med undantag för den del av RAÄ 273 som finns inom det befintliga reningsverket är det Smålands Museums mening att detta område ej är av antikvariskt intresse.

SAMMANFATTNING

Smålands museum har efter beställning av Växjö kommun utfört en arkeologisk utredning etapp I av området kvarteret Biskopshagen. Det aktuella området är beläget söder om Växjö stad, norr om Söderleden och väster om Växjösjön. Syftet med utredningen var att se om det fanns ovan mark synliga fornlämningar samt att närmare avgränsa ett område med fossil åker i form av röjningsrösen (RAÄ 273 Växjö socken) som till viss del är beläget inom det tänkta exploateringsområdet. Utredningen omfattade även att undersöka om det fanns boplatslägen i anslutning till Växjösjöns tidigare strandlinje.

Med utgångspunkt från topografin och de antikvariska förkunskaperna delades området in i fem områden. Det mest antikvariskt intressanta området utgörs av de väldränerade ytorna i anslutning till den forna sjöstranden. Smålands Museum rekommenderar att en utredning etapp II utförs som utgår från detta delområde.

REFERENSER

Digerfeldt, G. 1988. Reconstruction and Regional Correlations of Holocen Lake-level Fluctuations in Lake Bysjön, South Sweden. *Boreas*, Vol 17

Forsberg, J. 1975. *Linnéparken*. Växjö

Högrell, L. & Skoglund, P. 1995. Växjö

Pettersson, S. & Von der Luft, M. 2003. Arkeologisk förundersökning. Vallen. RAÄ 175. Växjö 12:4. Växjö kommun. Kronobergs län. *Smålands Museum rapport 2003:33*.

Åstrand, J. 2001. Arkeologisk förundersökning. Kv Seglaren. Teleborg. Växjö stad och kommun. Kronobergs län. *Smålands Museum rapport 2001:7*.

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Växjö kommuns diariernr:	01/515
Smålands museums diariernr:	110-405/03
Uppdragsgivare:	Växjö kommun
Ansvarig institution:	Smålands museum
Län:	Kronoberg
Kommun:	Växjö
Socken:	Växjö
Topografiska kartan	5E SO
Ekonomiska kartan:	5E 0h
Koordinater:	X 6307400 Y 1438500
Typ av undersökning:	Arkeologisk utredning etapp I
Personal:	Carl Persson och Elisabeth Martén
Fältarbete utfört:	13/10-2003

Dokumentation kring ärendet förvaras i Smålands museums kulturmiljöavdelnings arkiv.

